

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

Onderstaande kennisvraag is beantwoord door de Academische Werkplaatsen aangesloten bij de Associatie van Academische Werkplaatsen Verstandelijke Beperkingen. Een overzicht van alle kennisvragen is te vinden op [de website van de Associatie](#).

Versie [1.2] [05-07-2020]

Sterkenburg, P., Kempelmann, G., Dekkers, P., & Jurriëns, F.

Kennisvraag

Advies met betrekking tot de Coronavirus-COVID-19 is dat fysiek contact zoveel mogelijk moet worden vermeden. Hoe kun je dan verbinding met cliënten maken, zeker als mensen én een verstandelijke beperking én slechtziend of blind zijn?

Ingediend, 20/3/2020

Publiekssamenvatting

Er zijn verschillende manieren om contact met cliënten te maken en tegelijkertijd fysiek te beperken. Zo kan contact gemaakt worden met behulp van objecten. Bij bewegen zonder fysiek contact kunnen objecten worden gebruikt om beweging te stimuleren. Om de cliënt het gevoel van geborgenheid te geven, kunnen speciale schommels, hangmatten en schommelstolen worden gebruikt. Sociale relaties kunnen telefonisch of online (bv. videocalling) worden onderhouden. In de toekomst kan uitgebreidere technologieën (bv. robots) worden toegepast om sociale relaties te bevorderen. Bovendien is belangrijk om cliënten verbaal en met (vergrote) pictogrammen uitleg te geven over het houden van afstand.

Take home boodschap

1. Verbaal communiceren

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

- a. uitleg geven
- b. pictogrammen gebruiken
- 2. Bewegen zonder fysiek contact met mensen met een (visuele en) verstandelijke beperking
- 3. Geborgenheid bieden zonder fysiek contact
- 4. Sociale relaties onderhouden zonder fysiek aanwezig te zijn
- 5. Gebruik van technologie om zorg te kunnen bieden zonder fysiek contact

Sterkte van onderbouwing

De onderbouwing voor de take home boodschappen is matig maar relevant. De antwoorden zijn daarom toepasbaar.

Antwoord

Dit is een heel terechte maar ook zeer ingewikkelde vraag. Het begeleiden van mensen met een verstandelijke beperking én een visuele beperking vraagt om extra aanpassingen in de begeleiding en waarbij fysiek contact ondersteunend en belangrijk kan zijn.

Wanneer iemand lichamelijke verzorging nodig heeft kan fysiek contact niet worden vermeden, we kunnen hooguit fysiek contact beperken. We richten ons bij het beantwoorden van deze vraag daarom op de vraag: hoe kan je fysieke contact zoveel mogelijk beperken bij mensen die afhankelijk zijn van anderen in de dagelijkse zorg en begeleiding en steeds de gewenste zorg bieden?

Om deze vraag te beantwoorden hebben we als onderzoekers van de Academische Werkplaats 'Sociale relaties en gehechtheid' Bartiméus – Vrije Universiteit Amsterdam een 'Quick search' gedaan naar eventuele ideeën en mogelijkheden en we geven die puntsgewijs weer:

1) *Verbaal communiceren:*

- a) Ten eerste is het belangrijk om uitleg te geven aan mensen met een (visuele en) verstandelijke beperking waarom we de fysieke afstand moeten vergroten. Het is belangrijk om uitleg te geven

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

over de coronavirus-COVID-19 op een manier dat de persoon met de (visuele en) verstandelijke beperking het kan begrijpen. Geef vervolgens uitleg dat je meer verbaal zal moeten begeleiden, dat contacten met anderen op een andere manier onderhouden zullen worden en dat de activiteiten die worden gedaan aangepast zullen worden. Bij het geven van uitleg over het virus en de gevolgen ervan voor cliënten kun je gebruik maken van beschikbare materialen. De links hiernaar staan onderaan weergegeven.

b) Uiteraard is het heel moeilijk om dit uit te leggen aan mensen met een (visuele-en-) ernstig verstandelijke beperking. Zo mogelijk kan gebruik worden gemaakt van pictogrammen. Voor mensen die slechtziend zijn kunnen vergrote pictogrammen worden gebruikt. Focus dan op wat haalbaar is bijvoorbeeld op hygiëne, op handen wassen en afstand houden. Zie voor een overzicht van pictogrammen: <https://www.pictostudio.nl/2020/02/28/gratis-pdf-met-pictogrammen-corona-virus/>

2) *Bewegen zonder fysiek contact met mensen met een (visuele en) verstandelijke beperking:* Regelmatig en voldoende bewegen is sowieso een uitdaging voor mensen met een visuele beperking, zeker nu iedereen in de eigen woning/thuis moet blijven. Binnen 'runningtherapie voor mensen met een visuele beperking' wordt er gebruik gemaakt van objecten om de ander te begeleiden om zo de vrijheid van beweging te bieden. Denk daarbij aan het gebruik van een band, hoepel of een oefenstok om 'samen' te bewegen of bewegen te stimuleren. Gebruik materialen die na gebruik goed kunnen worden schoongemaakt.

3) *Geborgenheid bieden zonder fysiek contact*

Er zijn diverse speciale schommels, hangmatten en schommelstoelen. Zonder fysieke aanraking kan dan rustgevende beweging worden aangeboden door bijvoorbeeld de vogelnestschommel of hangmat te duwen. Zie bijvoorbeeld <http://www.sensomotorische-integratie.nl/spelletjes/spel-3-beweging.html>

4) *Sociale relaties onderhouden zonder fysiek aanwezig te zijn*

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

Sociale relaties worden door veel onderzoekers beschreven als de belangrijkste indicator voor een hoge kwaliteit van leven. Het hebben van veilige sociale relaties draagt bij tot het ervaren van minder stress. Wil je daarom dat mensen met een (visuele en) verstandelijke beperking minder stress ervaren in deze zeer stressvolle en onzekere tijd, dan is het van groot belang om hen te ondersteunen in het onderhouden van contact met mensen die voor hun belangrijk zijn. Het is van groot belang om gesprekken met ouders te faciliteren, vrijwilligers en ondersteuners zoals voor hen bekende gedragsdeskundigen of artsen. Denk dan aan het gebruik van facetime, skype, whats app bellen of video bellen via tablets/mobiele telefoons. Door mobiele apparaten te gebruiken kunnen mensen met een visuele beperking zelf de kijkafstand verkleinen.

Denk eraan om dan de tablet/mobiele telefoon goed schoon te maken na gebruik.

Voor een overzicht van beschikbare applicaties, ga naar:

<https://www.kennispleingehandicaptensector.nl/gehandicaptensector/media/documents/Thema's/Gezondheid/applicaties-verstandelijke-beperking-technologie-apps-app-boekje.pdf>

Bartiméus Fablab heeft veel ervaring met het aanbieden van digitale hulpmiddelen. Als er vragen zijn kan altijd contact worden opgenomen met Maaïke Meerlo (mmeerlo@bartimeus.nl) en Dick Lunenburg (dlunenburg@bartimeus.nl).

5) *Gebruik van technologie om zorg te kunnen bieden zonder fysiek contact*

Hoewel dit niet binnen korte termijn gerealiseerd is, is het wel belangrijk dat er in de toekomst veel meer aandacht komt voor het gebruik van technologie in de zorg, denk aan het gebruik van toezichthoudende domotica sensoren, chips, GPS en camera's.

Voor het bieden van een duidelijke dag structuur kan gedacht worden aan het inzetten van robots. Ook kunnen robots worden ingezet voor ontspanning en vermaak.

Het is een spannende en zeer ingewikkelde tijd. We realiseren ons dat begeleiders er nu alles aan doen om goede zorg te bieden. Applaus voor jullie inzet, doorzetting en passie! We hopen dat we hiermee wat tips hebben kunnen geven. Mochten er nog andere vragen zijn, ga naar:

<https://www.socialerelatiesenict.nl/contact/>

Algemene informatie

Overzicht van beschikbare informatie materialen over het coronavirus voor mensen met een verstandelijke beperking:

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

- <https://www.kennispleingehandictensector.nl/gezondheid/voorlichtingsmaterialen-coronavirus>
- <https://www.vgn.nl/informatie-voor-clienten>
- <https://iederin.nl/toegankelijke-informatie-over-het-coronavirus/>
- Korte film waarin het virus in eenvoudige taal wordt uitgelegd, gebruik makende van pictogrammen: <https://www.youtube.com/watch?v=UGc8wXQSaCg>
- Tips met betrekking tot het coronavirus en cliënten met een lichte of matige verstandelijke beperking:
<https://www.kennispleingehandictensector.nl/gehandictensector/media/documents/Them a's/Gezondheid/coronavirus-info-mvb-lvb.pdf>
- Tips met betrekking tot het coronavirus en cliënten met een ernstige verstandelijke beperking:
<https://www.kennispleingehandictensector.nl/gehandictensector/media/documents/Them a's/Gezondheid/coronavirus-uitleg-tips-emb.pdf>

Literatuur:

Mbt gebruik van technologie

Brok, W. den, & Sterkenburg, P. (2015). Self-controlled technologies to support skill attainment in persons with an autism spectrum disorder and/or an intellectual disability: a systematic literature review. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*. 10(1), 1-10.

(doi:10.3109/17483107.2014.921248)

De Groot, J., Wingerden – Fontein, E., Sterkenburg, P.S., Lourens, T., Barakova, E.I. (2018). Self-disclosure in a conversation- and game-based human robot interaction for people with a visual and intellectual disability. 27th IEEE International Conference on Robot and Human Interactive Communication.

Woensdregt, G., D'Addabbo, G., Scholten, H., Alfen van, C. & Sterkenburg, P. (in press). Sensors in the care of persons with visual and/or intellectual disabilities: use, needs, practical issues, and ethical concerns. *Technology and Disability*.

Mbt belang van sociale relaties

Shalock, R. L. (2004). The concept of quality of life: What we know and do not know. *Journal of Intellectual Disability Research*, 48(3). <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2003.00558.x>

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

Schuengel, C., Sterkenburg, P.S., Jeczynski, P., Janssen, C.G.C., & Jongbloed, G. (2009). Supporting affect regulation in children with multiple disabilities during psychotherapy: A multiple case design study of therapeutic attachment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 77(2), Apr, 291-301

Sterkenburg, P.S. (2019). Ontwikkelen in Sociale Relaties. Hoe technologie sociale relaties kan bevorderen van mensen met een visuele of visuele-en-verstandelijke beperking.' Bartiméus Reeks, Eduweb. ISBN 978-94-91838-77-4 Zie: <https://www.bartimeus.nl/nieuws/contact-moeilijker-als-je-niet-kunt-zien-ict-kan-daarbij-helpen>

Aanpak

Om deze vraag te beantwoorden hebben we als onderzoekers van de Academische Werkplaats 'Sociale relaties en gehechtheid' Bartiméus – Vrije Universiteit Amsterdam een 'Quick search' gedaan naar eventuele ideeën. In deze 'Quick search' hebben wij wetenschappelijke kennis gecombineerd met bestaande, deskundige praktijken uit de (gehandicapten-)zorg. Wij hebben bestaande kennis op de toepasbaarheid op de geldende regelgeving (*datum*) van de Nederlandse regering getoetst.

De volgende bronnen zijn geraadpleegd:

Evidence base-standaard respons

X COVID-19 richtlijnen van nationale zorgautoriteiten (rijksoverheid; RIVM)

Evidence base-urgente respons

X (her)analyse van data verzameld voor 1 januari 2020

X theoretische deductie (ongepubliceerd)

X meningen van relevante experts (gepubliceerd en ongepubliceerd).

X uitingen deskundigen orthopedagogen, psychotherapeuten bestaande methoden te om met cliënten om te gaan, *zonder dat die methoden expres zijn ontworpen of getest op potentie om virulente besmetting tegen te gaan*, niet zeker of dat op basis van deze punt duidelijk wordt]

Werkwijze en zoekmethoden

De houder van de kennisvraag heeft met haar team een aanpak en een doelstelling besproken, waardoor een voorlopige doelstelling is geformuleerd in het Nederlands en in het Engels. In de eerste

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

screening werden volgende bronnen ter onderbouwing voor evidence based-standaard respons gevonden/geraadpleegd:

Tabel 1. Bronnen voor evidence based-standaard respons

Bron	In-/exclusie	Resultaat
<i>COVID-19 richtlijnen van nationale zorgautoriteiten</i>		
Rijksoverheid: Coronavirus COVID-19	Inclusie	Algemene gezondheidsadviezen; gespecificeerde uitleg over omgang met cliënten op dagbesteding: https://www.vgn.nl/documenten/handreiking-dagbesteding-de-gehandicaptenzorg Informatie over bezoeken in gehandicaptenzorg: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-covid-19/zorg/gehandicaptenzorg
RIVM: LCI-richtlijn COVID-19	Exclusie	Geen specifieke informatie over gehandicaptenzorg
<i>COVID-19 richtlijnen van buitenlandse zorgautoriteiten</i>		
ECDC (EU): COVID-19	Exclusie	Alleen uitbrakcijfers in over gehandicaptenzorg
WHO: Coronavirus disease 2019	Exclusie	Geen specifieke informatie over gehandicaptenzorg
Gov.uk: Coronavirus (COVID-19): what you need to do	Exclusie	Guidance COVID-19: guidance for supported living and home care - This publication was withdrawn on 13 May 2020
NHS: Coronavirus	Exclusie	Over de organisatie van de onderliggende

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

processen in de (gehandicapte-)zorg: Commissioners should make use of technology to enable virtual C(E)TRs to take place with the input of usual participants, to explore all options available to consider if care and treatment can be provided in the community. The use of Skype, WebEx, Microsoft Teams or other technology alternatives should be considered to enable the participation of members including the family.

NIH: [Coronavirus \(COVID-19\) | National Institutes of Health](#)

<https://www.coronavirus.gov/> Inclusive links to:
<https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/community/group-homes.html>

Manage stress and anxiety. Maintain routines as much as possible. Incorporate wellness activities to help offset restrictions of activities outside of the GH. If wellness activities are group-based: Include social distancing. Avoid touching the same equipment (such as balls or other recreational equipment) unless the equipment is disinfected between one user and the next. Advise people to wear cloth face coverings, when appropriate.

CDC: [Coronavirus Disease 2019 \(COVID-19\) | CDC](#) Include

FAQ: What can I do if my child has difficulties adjusting to new routines and following recommendations? ... Behavioral techniques can be used to address behavioral challenges and to develop new routines. These include social stories, video

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

modeling, picture schedules, and visual cues. Try rewarding your child in small ways with his or her favorite non-food treat or activities to help switch routines and to follow recommendations.

COVID-19 en infectieverspreiding-specifieke systematische reviews - gepubliceerd

EPPI-Mapper	Exclusie	Geen specifieke informatie voor ID
Cochrane: Coronavirus (COVID-19) - Cochrane resources and news	Exclusie	Geen specifieke informatie voor ID

Verder werden ook bronnen voor evidence based-urgent respons geraadpleegd.

Tabel 2. Bronnen voor evidence based-urgente respons

Bron	In-/exclusie	Resultaat
<i>COVID-19 en infectieverspreiding-specifieke systematische reviews - ongepubliceerd</i>		
Cochrane rapid reviews question bank: https://covidrapidreviews.cochrane.org/search/site/	Search: disability, care facility, mental, intellectual, residential, development*	Geen specifieke informatie voor ID
Prospero: https://www.crd.york.ac.uk/prospero/	Search: disability, care facility, mental, intellectual, residential, development*	Geen specifieke informatie voor ID
Outbreak science: https://outbreaksci.prereview.o	Search: disability, care facility, mental, intellectual, residential,	Geen specifieke informatie voor ID

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

[rg/?subject=2019+novel+corona
virus](#) development*

OSF Preprints:
[https://osf.io/preprints/discovery/?q=\(covid%20or%20corona%20or%20nCoV\)%20AND%20%22systematic%20review%22](https://osf.io/preprints/discovery/?q=(covid%20or%20corona%20or%20nCoV)%20AND%20%22systematic%20review%22)

Search: disability, care facility, mental, intellectual, residential, development*
Inclusie based on
- disability

Supporting Families with Children with Special Educational Needs and Disabilities During COVID-19

“There were considerable differences in satisfaction with support during COVID-19 suggesting wide variation in support provided to families of children with SENDs. The findings also suggest that educators and policy makers should place the implementation of clear routines and targeted mental health support at the centre of any strategy designed to support children with SENDs in making the transition back to school.”

<https://psyarxiv.com/tm69k/>

COVID-19 en infectieverspreiding-specifieke systematische reviews - working papers en snelreview

Scopus

[bv (TITLE-ABS-KEY ("mild intellectual*") AND TITLE-ABS-KEY (behav* OR manag*) AND TITLE-ABS-KEY (infect* OR viral OR virus))]

[bv. Lee, R. L. T., & Lee, P. H. (2014). To evaluate the effects of a simplified hand washing improvement program in schoolchildren with mild intellectual disability: A pilot study. Research in Developmental Disabilities,

Associatie van Academische Werkplaatsen VB

35(11), 3014-3025.
doi:10.1016/j.ridd.2014.07.016]

Web of Science

[OSF Preprints](#)

[bv.
[https://osf.io/preprints/discover?q=\(covid%20or%20corona%20or%20nCOV\)%20and%20\(quarant*%20or%20isol*%20or%20disranc*\)&subject=bepress%7CSocial%20and%20Behavioral%20Sciences](https://osf.io/preprints/discover?q=(covid%20or%20corona%20or%20nCOV)%20and%20(quarant*%20or%20isol*%20or%20disranc*)&subject=bepress%7CSocial%20and%20Behavioral%20Sciences)]

(covid or corona or nCOV) and (disability or develop* or care facility or group home) gives 1000 pages of hits. Not included.

[EPPI-Mapper](#)

Already checked – see above

[COVID-19 Research Project Tracker by UKCDR & GloPID-R](#)

Search: disability, care facility, mental, intellectual, residential, development*

Non in research priorities

[Association for Psychological Science: COVID-19 resources](#)

Search: disability, care facility, mental, intellectual, residential, development*

Geen specifieke informatie voor ID

Overig

(her)analyse van data verzameld vanaf 1 januari 2020

systematische reviews (niet COVID-19 of infectieverspreiding-specifiek) - gepubliceerd

**Associatie van
Academische
Werkplaatsen VB**

(her)analyse van data verzameld
voor 1 januari 2020

theoretische deductie
(ongepubliceerd)

meningen van relevante experts
(gepubliceerd en
ongepubliceerd)
